

Opening concert Saul op 6 oktober 2007

Goedenavond, Dames en Heren, namens de Christelijke Oratorium Vereniging Arnhem en het symphonie orkest Continuo Rotterdam, heet ik u van harte welkom bij onze uitvoering van Händels Saul, het muzikale drama over de ondergang van een koning.

Wij bezingen de grote Saul, de eerste koning van Israël, gezalfd door Samuël, die zijn hele leven vechten moest tegen de omringende volkeren en zich staande hield, maar die uiteindelijk het onderspit delft door zijn eigen woede en jaloersheid jegens zijn gewezen opvolger: de herdersjongen David.

Voor diegenen onder u die vaker bij onze uitvoeringen zijn zal Händel geen verrassing zijn, we zingen immers de Messiah vaak, maar nu dus het oratorium Saul. Ik mag u - heel in het kort - iets vertellen over *wat* u vanavond gaat horen en over *wie* het u laten horen.

Het verhaal van Saul is dat van een grote koning die diep van binnen weet dat zijn tijd voorbij is, maar die dat niet aanvaarden kan, de machtige man die ziet dat er een ander is, een jongere, David, die op dit moment meer vermag dan hij, maar die niet kan besluiten hem te geven wat hem toekomt, en afstand te doen van zijn positie. Zijn God waarschuwt hem door niet meer te antwoorden op zijn gebeden, maar hij herkent de tekenen niet. Hij kiest liever voor zijn eigen gewelddadige ondergang dan voor de aanvaarding van de werkelijkheid die zich aan hem opdringt. Dit is een verhaal van menselijk tekort, van uiteindelijk gebrek aan grootheid van een groot man. Jaloersheid en achterdocht drijven Saul onafwendbaar naar de afgrond. *"Oh fatal consequence of rage...rage by reason uncontrolled...."*

Händel componeerde dit oratorium in de eerst helft van de 18^e eeuw in Londen. Hij was daar heen gegaan omdat het in die dagen in Engeland gebeurde, als je een beetje ambitieus was ging je naar Londen, het bruisende centrum van een wereldrijk in wording. Daar lagen kansen voor culturele vernieuwing, daar was het publiek voor experimenten en ontwikkeling. De barok. We associëren haar niet makkelijk met Engeland, maar als het muziek betreft is dat wel terecht. De barok wilde een nieuwe kunstvorm zijn, populair, dicht bij de mensen, minder verheven. Uit dat streven ontstond het oratorium, een eenvoudiger vorm dan de opera, gebaseerd op overbekende dramatische verhalen uit de bijbel, muziektheater voor grotere delen van het volk.

Händel was een jonge ambitieuze componist die daar wel iets mee wilde: succes bij een groot publiek. Hij componeerde een reeks van oratoria waar Joop van den Ende zijn vingers bij zou hebben afgelikt.. Deze Saul is er één van, en zeker niet de minste....

Het verhaal begint met het bezingen van een overwinning van de joden op de Filistijnen. David, de kleine man uit het volk, heeft met een steentje uit een slinger de reus Goliath, de schrik der velden, verslagen. Een beetje beduusd dient hij zich aan bij zijn koning met een enorm bloedend hoofd in zijn hand..

Het volk - dat zijn wij, de Chr. Orat. Ver. Arnhem - bejubelt hem, en Saul, die vanavond wordt gezongen door de bas Hans de Vries, ontvangt David met gepaste eerbied. Nog wel.... Hij is zelfs zozeer onder de indruk van Davids prestaties dat hij hem zijn oudste dochter - Merab - tot vrouw aanbiedt. Onze sopraan - Claudia Patacca - zal u laten horen dat Merab daar niet echt blij mee

kan zijn. Ze vindt David een véél te eenvoudige volksjongen voor haar, dochter van de koning..

Maar haar jongere zuster Michal kijkt niet naar zijn afkomst, maar in zijn ogen, en zij is op slag verliefd... Michal wordt ook gezongen door Claudia. Dus vergis u niet: onze sopraan verguist David én hemelt hem op, dat komt omdat ze twee heel verschillende vrouwen verbeeldt.

Ondertussen jubelt en juicht het volk voor David. *"Welcome, welcome mighty king, warlike boy, author of our present joy"*. Saul wordt er bang van, hij realiseert zich dat David wel heel erg populair wordt, en hij zint op tegenmaatregelen. En het volk smeert maar zout in de wond: *"Saul doodde er duizenden, maar David tienduizenden !"* Daarop wordt Saul woedend : *"Wie kan zo'n rivaal verdragen ?"*

David zelf snapt niet goed wat hij te vrezen zou hebben van zijn geëerde koning, die hij zo voorbeeldig gediend heeft. In zijn eerste Aria verzoekt hij God: *" O Lord....heal his wounded soul"*. Vanavond doet hij dat door middel van de stem van countertenor Patrick van Goethem.

Voor Saul bespeelt David zijn harp, in een poging het gemoed van de koning met muziek tot bedaren te brengen. Misschien kent u het schilderij dat Rembrandt van deze scène gemaakt heeft: de kleine David geheel opgaand in de muziek en Saul die in heftige tweestrijd luistert met een gevaarlijke speer in zijn handen...

Jonathan, de zoon van Saul, vertolkt door de tenor Frank Fritschy heeft inmiddels een grote vriendschap zoniet liefde opgevat voor de vrome jonge held van eenvoudige komaf, en Michal de jongste dochter des huizes was ook al verknocht aan hem. Beide zien de woede van hun vader jegens de jongen met angst en beven aan. En Saul is eenzaam, verlaten door God én zijn naasten, en in plaats van tot inkeer te komen doet dat zijn woede alleen maar groeien. De razernij van Saul wordt zo groot dat hij zijn speer naar het hoofd van David slingert, die maar net zijn doel mist.... En nog heftiger raast de woede van Saul, die nu zijn zoon Jonathan de opdracht geeft David te doden. De zoon keert zich daarop openlijk tegen de vader en weigert beslist: *"No, cruel father, no !: your hard commands I can't obey....."*

Dat lijkt Saul tot bezinning te brengen. Het koor zingt een vertwijfelde smeekbede: *"Envy, eldest born of hell, cease in human braest to dwell..."* Afgunst, eerstgeborene uit de hel, stop uw wroeten in de inborst der mensen..."

Dan smeekt Jonathan zijn vader nogmaals zich te bezinnen en Saul lijkt te zwichten. David mag weerkeren aan het hof en krijgt Michal tot vrouw. Michal en David bezingen hun geluk en het koor zingt een van de mooiste regels van de avond: *"Superior power their hate disarms, and melts their fury down to love."* --

-

Hogere machten ontwapenen haat en smelten woede om tot liefde --- U zult de woede in de muziek horen smelten...

Maar Saul luistert niet naar de muziek en zijn woede blijft onverminderd voortwoekeren. Jonathan en Michal zien het gebeuren, zij waarschuwen David en raden hem aan te vluchten. Hij doet het net op tijd om Doeg, die opdracht van Saul heeft om hem te doden te ontlopen. Doeg wordt gezongen door een bas uit eigen gelederen: Roel van As maakt hier zijn debuut als solist.

Sauls opwinding groeit verder en in een heftig recitatief raast hij tegen zijn zoon, en wenst hem zelfs dood nu hij voor David blijft pleiten.

Inmiddels dringt de vijand weer op, hersteld van de nederlaag die David hen had toegebracht, en Saul moet handelen - in zijn eentje - Maar hij is vermoeid en onzeker, God antwoordt hem niet meer op zijn bedes om raad en steun, en hij gaat te rade bij een waarzegster! De waarzeggerij heeft hijzelf in vroeger tijden buiten de wet gesteld. Hij weet hoe diep hij gezonken is en zingt : *"Oh wretch that I am.."* maar hij kan niet anders en vraagt haar de geest van zijn dode voorganger, de profeet Samuël, op te roepen. Samuël - weer een rol van onze Roel van As - bevestigt wat hij eigenlijk al wist: *"Thou and thy sons will be with me tomorrow...."* Jij en je zonen zullen bij mij zijn morgen...

De vernietigende nederlaag bij de berg Gilboa beleven we in een instrumentaal deel. En dan vervolgt het muzikaal verhaal in het kamp van David. Een Amalekiet - ook vertolkt door Fritschy - doet verslag van de strijd, de bloedige nederlaag en de dood van Saul en zijn zonen. Nu ontsteekt David in woede en hij koelt die op de boodschapper die het bekoopt met de dood, om dan te merken dat het verdriet is van waaruit hij handelt. Een dodenmars en een aangrijpend rouwbeklag volgen. *"Mourn, Israel, mourn thy beauty lost...."*

Dan volgen nog een aantal stukken waarin de nederlaag wordt verwerkt. In een daarvan bezingt David de moed en de trouw van Jonathan, die zo dapper streed aan de zijde van zijn vader die hem dood had gewenst. Hier horen we Claudia Patacca in de rol van David. Tenslotte is het hoge preister Abiathar - bij monde van Frank Fritschy - die de mannen van Juda oproept het weeklagen te staken en weer dapper ten strijde te trekken. Met een krachtig : *"Gird om thy sword, thou men of might ..."* gaat de strijd zijn volgende ronde in. Nu onder leiding van David.

Dames en Heren, wij wensen u deze avond in oktober 2007 veel plezier met dit muzikale drama dat *tweehonderd* jaar geleden gemaakt werd, dat de ondergang van een koning bezingt die ongeveer *drieduizend* jaar geleden leefde, een verhaal dat *vijftienhonderd* jaar geleden min of meer de vorm kreeg die het nu heeft, en dat nog steeds weer nieuwe actuele betekenissen krijgt.

Dames en Heren luistert u naar de Christelijke Oratorium Vereniging Arnhem en het symphonie orkest Continuo Rotterdam, met Elly Meijer op de clavecimbel en Dick Meijer op het orgel, dit alles onder de bezielende leiding van onze dirigent Gert-Jan van der Pol !!

Maarten de Vletter september 2007